

Is het essenvlieskelkje in Nederland uitgestorven?

Menno Boomsluiter, NMV

Een plotseling opduikende exoot kan een verwante, oorspronkelijk in ons land voorkomende soort, onder druk zetten. Bij kleine organismen, zoals het hier besproken paddenstoeltje, kan de uitbreiding van een sterk daarop gelijkende exoot voor uitsterven zorgen, voordat de nieuwe soort zelfs een officiële Nederlandse naam heeft!

De afgelopen twee jaar is veel geschreven over de essenziekte. Een nieuwe, agressieve en snel om zich heen grijpende schimmelziekte die sinds 1992 in Europa bekend is en in 2009 voor het eerst in Nederland vastgesteld werd. De ziekte wordt veroorzaakt door de seksuele en aseksuele stadia van *Hymenoscyphus pseudoalbidus* (Nederlandse naam nog niet vastgesteld). Het aseksuele stadium dat indertijd als eerste opgemerkt is, wordt *Chalara fraxinea* genoemd.

Essenvlieskelkje (Foto's: Menno Boomsluiter)

De ziekteverschijnselen die door dit zwammetje veroorzaakt worden, zijn vergelijkbaar met die door de iepziekte worden veroorzaakt. De schimmelziekte verstopt de houtvaten in de takken, waardoor deze daarboven afsterven. De iepziekte heeft sinds zijn komst bijna 100 jaar geleden het landschap van Nederland grondig aangepakt en vrijwel nergens zijn nog originele wegbepantingen met iepen te vinden.

Of deze vergelijking tussen essen en iepen opgaat, zal de toekomst leren. Intussen sterven over geheel Europa, vooral jonge, essen in grote aantallen af, maar zijn ook onder volwassen bomen steeds meer slachtoffers te vinden.

In juni van dit jaar werd het voorkomen van het seksuele stadium van *Hymenoscyphus pseudoalbidus*, het paddenstoeltje dus, in Flevoland voor het eerst vastgesteld. Op de afgestorven bladsteeltjes van de es, waren onder de aangetaste bomen, de paddenstoeltjes in grote hoeveelheden te vinden. Dit nietige paddenstoeltje, dat nog het best te beschrijven is als een heel klein wit kopspijkertje, lijkt uiterlijk als twee druppels water op het in Nederland inheems voorkomende essenvlieskelkje, *Hymenoscyphus albidus*, dat geen ziekteverschijnselen bij de es veroorzaakt. Van beide soorten verschijnt het seksuele stadium uitsluitend op bladsteeltjes van essenbladeren die de herfst daarvoor afgevallen zijn. Beide concurreren dus om hetzelfde plekje.

Onlangs is in Denemarken een onderzoek uitgevoerd om te zien in hoeverre het oorspronkelijke essenvlieskelkje nog voorkomt in gebieden waar de nieuwe soort zich gevestigd heeft. Hiervoor is het DNA van essenvlieskelkjes, gevonden op uiteenlopende vindplaatsen, vergeleken met historisch materiaal. Uit dit onderzoek bleek dat het oorspronkelijk, autochtone en niet agressieve essenvlieskelkje niet meer te vinden was. De onderzoekers concluderen dat het oorspronkelijk voorkomende essenvlieskelkje waarschijnlijk plaatselijk reeds uitgestorven is. Het is aannemelijk dat dit ook geldt voor grote delen van Europa.

Of drie jaar na de komst van de essenziekte in Nederland het essenvlieskelkje ook hier uitgestorven is, valt zonder grondig onderzoek niet te bewijzen. Wel is duidelijk dat in zieke essenopstanden vlieskelkjes in uitzonderlijk grote hoeveelheden te vinden zijn en dat het hier naar alle waarschijnlijkheid gaat om de exoot *Hymenoscyphus pseudoalbidus*.